

Ewa J. Kurkowska

Instytut Informacji Naukowej i Bibliologii
Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu
e-mail: luka@umk.pl

***Information literacy* – problemy terminologiczne**

Analizując tematykę artykułów z zakresu informacji naukowej i bibliotekarstwa publikowanych na świecie w ostatnich latach, można zauważyć, że często poruszonym na ich łamach problemem jest *information literacy*. Termin ten, tak jak koncepcja nim określana, jest dziś bardzo popularny, w polskiej literaturze jest on jednak rzadko stosowany, trudno też ustalić jego polski odpowiednik.

Wyrażenie *information literacy* wydaje się dość abstrakcyjne, ale bardzo chętnie posługują się nim dzisiaj nie tylko amerykańscy bibliotekarze. Aby właściwie zrozumieć jego znaczenie, należy dotrzeć do pierwotnego znaczenia słowa *literacy*. Wyraz ten w oryginale oznacza wiedzę na temat tego, jak czytać i pisać, czyli dotyczy najbardziej elementarnych umiejętności właściwych człowiekowi wykształconemu, od którego wymaga się dziś znacznie więcej niż jeszcze pół wieku temu. Tradycyjne pojmowanie umiejętności zwanych w języku angielskim *literacy* zmienia się. Dotychczasowe kompetencje kryjące się pod tym terminem są nadal aktualne, ale dodaje się do nich także inne, jak np. sprawne liczenie, znajomość języków obcych, organizację pracy, posługiwanie się technologią i informacją. Stąd termin *literacy* nabiera bardziej uniwersalnego znaczenia, oznaczając proces przygotowywania do normalnego funkcjonowania w społeczeństwie. W „Międzynarodowym Badaniu Umiejętności Czytania i Pisania wśród Dorosłych” (International Adult Literacy Survey, IALS) zdefiniowano go jako „zdolność do rozumienia i stosowania drukowanej

informacji w codziennej aktywności, w domu, w pracy i w społeczeństwie”¹. Pominięto tu jednak kontekst informacji elektronicznej. Nieco bardziej rozbudowaną definicję zaproponowano w „National Literacy Act of 1991”, w którym *literacy* traktuje się jako „zdolność jednostki do czytania, pisania i mówienia po angielsku oraz dokonywania obliczeń i rozwiązywania problemów na takim poziomie biegłości, jaki jest konieczny do funkcjonowania w pracy i społeczeństwie, do osiągnięcia celów, rozwinięcia wiedzy i talentu”².

W dokumentach UNESCO termin *literacy* jest podobnie definiowany. Dodatkowo wyróżniono w nich *functional literate person*, czyli osobę będącą w stanie zaangażować się we wszystkie działania, w których alfabetyzacja jest wymagana, i dzięki temu potrafiącą efektywnie funkcjonować w grupie i społeczności, a także stale wykorzystywać umiejętność czytania, pisania i liczenia do własnego rozwoju oraz społeczności, w której żyje³.

Termin *literacy* można więc rozpatrywać na kilku poziomach. Na pierwszym odnosi się do liter, cyfr – i jest to tradycyjne rozumienie tego słowa. Drugi poziom to zdolność do komunikacji poprzez użycie także innych języków, kodów, technologii. Trzeci, który pojawił się stosunkowo niedawno, jest wielokierunkowy, bardzo złożony i wiąże się z podejściem funkcjonalnym do problemu. W związku z tym niektórzy wyróżniają wiele kategorii tego zjawiska, np. *information literacy*, *media literacy*, *visual literacy*, *cultural literacy*, *technological literacy*, *computer literacy* itp.⁴

Sam termin *information literacy* po raz pierwszy został użyty przez Paula Zurkowskiego w publikacji *The Information Service Environment: Relationships and Priorities* (Washington 1974). Ludzie, którzy są odpowiednio przygotowani do zastosowania informacji w pracy, którzy nauczyli się technik i umiejętności potrzebnych do wykorzystania szerokiego spektrum narzędzi informacyjnych, a także źródeł pierwotnych pozwalających na rozwiązanie ich problemów, zostali w niej nazwani *in-*

¹ B. Pont, P. Werquin, *Literacy in a thousand words*. Observer OECD [on-line] 2000, no. 223 [dostęp 30 września 2008]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.oecdobserver.org/news/fullstory.php/aid/366>.

² *Public Law 102-73. National Literacy Act of 1991* [on-line]. National Institute for Literacy [dostęp 30 września 2008]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.nifl.gov/public-law.html>.

³ J. W. Ryan, *Literacy and Numeracy: Policies*, [w:] *The International Encyclopedia of Education*, vol. 5, ed. by T. Husen, T. N. Postlethwaite, Oxford 1985, s. 3102–3104.

⁴ J. W. Marcum, *Rethinking Information Literacy*, „The Library Quarterly” 2002, vol. 72, no. 1, s. 13–18; L. Arp, *Information Literacy or Bibliographic Instruction: Semantic or Philosophy?*, RQ 1990, vol. 30, no. 1, s. 47.

*formation literates*⁵. W kolejnych latach termin *information literacy* pojawiał się w literaturze coraz częściej, chociaż próby jednoznacznego jego zdefiniowania nie powiodły się właściwie do dnia dzisiejszego.

Shirley Behrens, analizując historię koncepcji *information literacy*, wymieniła jako znaczące dla jej rozwoju m.in. oświadczenie American Library Association Presidential Committee on Information Literacy z dnia 10 stycznia 1989 r.⁶ Nie podano w nim definicji *information literacy* wprost, ale scharakteryzowano „ludzi przygotowanych informacyjnie”⁷. Według American Library Association *information literate people* to osoby, które wiedzą, jak się uczyć, jak zorganizowana jest wiedza, jak znaleźć informację i jak jej użyć, by szybko podjąć decyzję i by inni mogli się od nich czegoś nauczyć. Są więc przygotowane do kształcenia ustawicznego⁸. Z oświadczenia tego można więc wywnioskować, że *information literacy* oznacza zdobycie umiejętności organizowania wiedzy i posługiwania się nią. Kompetencje te pozwalają budować własną argumentację, weryfikować lub obalać opinie innych, zostać samodzielnym poszukiwaczem prawdy. W takim ujęciu *information literacy* można niemalże utożsamić z prowadzeniem procesu badawczego, co niektórzy określają za nazbyt daleko posuniętą próbę stworzenia koncepcji uzasadniającej funkcjonowanie przyjętego już terminu⁹.

Koncepcja i sam termin *information literacy* przyjęły się w latach 90. XX w. przede wszystkim w Stanach Zjednoczonych, Australii, Afryce Południowej i Europie – zwłaszcza Skandynawii. Są obecne na forum corocznych konferencji Międzynarodowej Federacji Stowarzyszeń i Instytucji Bibliotekarskich (The International Federation of Library Associations and Institutions, IFLA), a także w działalności innych organizacji, można więc uznać, że stały się powszechne.

Znaczenie terminu ulegało pewnym przekształceniom. Od początku jednak było wiadomo, że obejmuje zagadnienia daleko wykraczające

⁵ S. Behrens, *A Conceptual Analysis and Historical Overview of Information Literacy*, „College and Research Libraries” 1994, vol. 55, no. 7, s. 309–310; T. Ridgeway, *Information literacy: An introductory reading list*, „College & Research Libraries News” 1990, vol. 51, no. 7, s. 645.

⁶ S. Behrens, dz. cyt., s. 315.

⁷ Użyto tu terminu *information literate people*, który jest trudny do przetłumaczenia na język polski.

⁸ *Presidential Committee on Information Literacy: Final Report* [on-line]. The Association of College and Research Libraries. A Division of the American Library Association [dostęp 30 września 2008]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.ala.org/ala/acrl/acrlpubs/whitepapers/presidential.htm>.

⁹ Por. J. W. Marcum, dz. cyt., s. 13–18.

poza zakres przypisany do tzw. *bibliographic instruction*, czyli szkoleń bibliotecznych. Oczywiście początkowo *information literacy* wiązano głównie z tradycyjnymi źródłami informacji i umiejętnościami posługiwania się nimi. Wraz z pojawieniem się i upowszechnieniem źródeł informacji w formie elektronicznej termin musiał poszerzyć swoje znaczenie.

Definicje *information literacy* można by mnożyć. Najczęściej jednak przyjmuje się, że jest to zdolność lokalizowania, oceny, użycia informacji pozwalająca na niezależne, samodzielne uczenie się ustawiczne oraz rozwiązywanie życiowych i zawodowych problemów. I chociaż sam termin *information literacy* został niejako usankcjonowany poprzez obecność w dokumentach IFLA, teaurusie bazy ERIC (Education Resources Information Center, od 1992 r.) i wielu innych dokumentach publikowanych w różnych częściach świata, to nadal w literaturze światowej proces przygotowania informacyjnego ludzi jest określany w różny sposób.

Termin *information literacy*, jakkolwiek popularny, nie jest jedynym wykorzystywanym do określenia problemów związanych z przygotowaniem ludzi do właściwego posługiwania się informacją. Można wymienić całą listę określeń stosowanych w podobnym kontekście, jak np.: *abstractionism*, *bibliographic instructions*, *critical thinking*, *digital literacy*, *info-literacy*, *information skills*, *information literacy skills*, *information literacy competencies*, *information competence*, *information competence skills*, *information problem solving*, *information fluency*, *information handling*, *information empowerment*, *information research*, *information sophistication*, *information inquiry*, *information gathering*, *information technology (IT) skills*, *information and communication technology (ICT) skills*, *ICT literacy*, *instruction in information skills*, *library instructions*, *user education*, *media literacy*, *network literacy* i jeszcze wiele innych¹⁰.

Powszechne wykorzystywanie terminu *information literacy* wzbudziło sporo kontrowersji. Można spotkać się z opinią, że jest to pojęcie parasol, pod którym kryje się zbyt wiele problemów i które można potraktować jako zgrabny slogan reklamowy bibliotekarzy rozpowszechniających go w celu dowartościowania się. James W. Marcum zwrócił uwagę, że termin ten jest zbyt szeroko definiowany: jego definicja obejmuje w zasadzie

¹⁰ Por. L. Snavely, N. Cooper, *The Information Literacy Debate*, „The Journal of Academic Librarianship” 1997, vol. 23, no. 1, s. 10–11; L. Derfert-Wolf, *Information literacy – koncepcje i nauczanie umiejętności informacyjnych*. Biuletyn EBIB [on-line] 2005, nr 1 (62) [dostęp 30 września 2008]. Dostępny w World Wide Web: <http://ebib.oss.wroc.pl/2005/62/derfert.php>.

cały proces uczenia się, podczas gdy w praktyce ograniczany jest do określenia nauki kilku umiejętności¹¹.

Stephen Foster zauważył, że takie rozszerzenie rozumienia pojęcia nie ma żadnego znaczenia. Sam zastanawiał się jednocześnie, jak określić *information illiteracy*. Według niego używanie terminu *information literacy* jest sposobem na komunikowanie się ze środowiskiem, swego rodzaju chwytem *public relation*, który ma utwierdzić wizerunek zawodu bibliotekarza jako profesjonalisty z zakresu informacji¹². Z kolei Lawrence McCrank uważał, że termin *information literacy* jest całkowicie abstrakcyjny, a jego powszechne przyjęcie tłumaczył brakiem odpowiedniego terminu określającego nowe trendy w edukacji informacyjnej w momencie, kiedy dawne pojęcia związane z tym rodzajem kształcenia zdewaluowały się. Jest to według niego termin po prostu modny, ale którego znaczenie dla wielu ludzi jest odmienne¹³. Herbert S. White natomiast zwracał uwagę na fakt, że pojęcie *literacy* implikuje mierzalność umiejętności, a w przypadku umiejętności informacyjnych jest to niemożliwe. Z tego względu woli używać terminu *information empowerment*¹⁴. Niektórzy badacze zwracają uwagę na jeszcze jeden problem: termin *information literacy* występuje głównie w publikacjach z zakresu informacji naukowej i bibliotekarstwa¹⁵, jest więc powszechny, jeśli chodzi o zasięg terytorialny, ale ograniczony w zasadzie do jednego środowiska – bibliotekarzy.

Wiele krytycznych uwag dotyczących stosowania terminu *information literacy* wynika z faktu, że – jak wspomniano – nie istnieje jednoznaczna definicja tego pojęcia, a koncepcje określane jego mianem często dość znacznie się różnią. Jeżeli weźmiemy pod uwagę ujęcie proponowane m.in. przez Christinę Doyle¹⁶, to *information literacy* wiąże się ze zbior-

¹¹ P. Pacey, *Teaching user education, learning information skills; or Toward the self-explanatory library*, „The New Review of Academic Librarianship” 1995, vol. 1, s. 95–103; J. W. Marcum, dz. cyt., s. 20–21.

¹² S. Foster, *Information Literacy: Some Misgivings*, „American Libraries” 1993, vol. 24, no. 4, s. 344–346.

¹³ L. J. McCrank, *Information Literacy: a Bogus Bandwagon?*, „Library Journal” 1991, vol. 116, no. 8, s. 38–42; tenże, *Academic programs for information literacy, theory and structure*, RQ 1992, vol. 31, no. 4, s. 485–496.

¹⁴ H. S. White, *Bibliographic Instruction, Information Literacy, and Information Empowerment*, „Library Journal” 1992, vol. 117, no. 1, s. 76, 78.

¹⁵ C. O’Sullivan, *Is information literacy relevant in the real world?*, „Reference Services Review” 2002, vol. 30, no. 1, s. 7–8; A. Skov, H. Skærbaek, *Fighting an uphill battle: teaching information literacy in Danish institutions of higher education*, „Library Review” 2003, vol. 52, no. 7, s. 326.

¹⁶ Ch. S. Doyle, *Outcome Measures for Information Literacy within the National Edu-*

rem pewnych kompetencji, umiejętności. Podążając torem wyznaczonym przez Christine Bruce¹⁷, trzeba jednak uznać, że *information literacy* jest złożonym, niekończącym się procesem, który trudno jest poddać ocenie¹⁸. W zależności od kontekstu oraz przyjętych założeń termin ten może być różnie definiowany, co z pewnością można uznać za jego słabość.

Jak uzasadniały Loanne Snavely i Natasha Cooper, pomimo różnych zastrzeżeń zgłaszanych pod adresem terminu *information literacy*, przyjęcie go jest najlepszym rozwiązaniem. Jako alternatywę rozważały powrót do dawniej stosowanej terminologii lub stworzenie zupełnie nowej. Pierwsze rozwiązanie można uzasadnić tym, że stare nazwy są już dobrze znane i można spróbować zastosować je do określania nowych zagadnień; z drugiej strony sugerują pewną rutynę, kojarzą się z nauczaniem umiejętności narzędziowych, a nie przygotowaniem do samodzielnego myślenia, a także zawężają koncepcję np. do wykorzystania tylko jednego rodzaju źródeł. Druga możliwość to wykreowanie nowego, bardziej jednoznacznego i adekwatnego terminu, który zostałby powszechnie zaakceptowany. Loanne Snavely i Natasha Cooper wymieniły kilka propozycji, m.in. *inquiry*, *research*, *searching*, ale zaznaczyły, że terminy te mają bardzo różne znaczenia i także nie nadają się do jednoznacznej identyfikacji problemu. Trudno wybrać konkretną propozycję, gdy nie ma pewności, że nie spotka się z podobną krytyką jak termin *information literacy*. Autorki zwracają uwagę, że do pojęcia *information literacy*, które funkcjonuje od dłuższego czasu, po prostu się już przyzwyczajono i wobec braku dobrej alternatywy warto przy nim pozostać¹⁹. Nie zmienia to jednak faktu, że termin ten jest ciągle sporny.

Jak już wspomniano, różnorodność definicji *information literacy* implikuje pewne problemy. Należą do nich próby przetłumaczenia terminu

ation Goals of 1990. Final Report to National Forum on Information Literacy. Summary of Findings [on-line]. ERIC Clearinghouse on Information Resources [dostęp 30 września 2008]. Dostępny w World Wide Web: http://eric.ed.gov/ERICDocs/data/ricdocs2/content_storage_01/0000000b/80/23/4a/12.pdf.

¹⁷ Ch. S. Bruce, *The relational approach: a new model for information literacy*, „The New Review of Information and Library Research” 1997, vol. 3, s. 1–22; też, *Seven Faces Information Literacy in Higher Education* [on-line]. Queensland University of Technology [dostęp 30 września 2008]. Dostępny w World Wide Web: <http://sky.fit.qut.edu.au/~bruce/inflit/faces/faces1.htm>.

¹⁸ Zwrócono na to uwagę m.in. w publikacji E. K. Owusu-Ansah, *Information Literacy and the Academic Library: A Critical Look at a Concept and the Controversies Surrounding It*, „The Journal of Academic Librarianship” 2003, vol. 29, no. 4, s. 219–230.

¹⁹ L. Snavely, N. Cooper, dz. cyt., s. 10–13.

na inne języki. Na przykład w języku niemieckim najczęściej mówi się o *Informationskompetenz*, w duńskim – *informationskompetence*, w szwedzkim – *informationskompetens*, w norweskim – *informasjonskompetanse*, czyli *information literacy* tłumaczy się zazwyczaj jako kompetencje informacyjne, co nie do końca jest zgodne z tymi definicjami terminu, które wychodzą poza oznaczenie konkretnych umiejętności, zwracając uwagę na pewien proces i zdolność myślenia w ogóle. Trzeba jednak zaznaczyć, że powodem takiego tłumaczenia bywa fakt, że odpowiedniki słowa *literacy* są w niektórych krajach rozumiane w sposób tradycyjny²⁰. Jednocześnie w wielu językach używa się dosłownego tłumaczenia, np. w czeskim – *informační gramotnost*, w rosyjskim – *Информационная грамотность*, w słowackim – *informačná gramotnosť*, w fińskim – *informaatiolukutaito*, we włoskim – *alfabetizzazione informativa*. W języku francuskim proponuje się kilka tłumaczeń, m.in. *Alphabétisation informationnelle*, *Culture de l'information*, *Compétence informationnelle*, *Maîtrise de l'information*.

W języku polskim istnieje kilka odpowiedników terminu *information literacy*. Być może częściową przyczyną takiego stanu jest fakt, że wyrażenie to w języku angielskim ma zastosowanie do określenia problemów, które w języku polskim mogą być tłumaczone całkowicie odmiennie. Nie bez znaczenia jest fakt, że wyraz *alfabetyzacja* – bezpośredni odpowiednik słowa *literacy* – jest nadal najczęściej stosowany do określenia umiejętności czytania i pisania. W *Uniwersalnym słowniku języka polskiego PWN* termin *alfabetyzacja* zdefiniowano m.in. jako „upowszechnienie umiejętności czytania, pisania i liczenia w krajach i regionach zacofanych”²¹, podobnie jak w *Nowym słowniku pedagogicznym*²² czy *Encyklopedii pedagogicznej XXI wieku*²³.

W terminologii stosowanej w pedagogice pojawia się także termin *alfabetyzm funkcjonalny* (*alfabetyzacja funkcjonalna*). Samo słowo *alfabetyzm* w *Uniwersalnym słowniku języka polskiego PWN* zdefiniowano jako umiejętność rozumienia tekstu i przetwarzania informacji. Zaczęto się nim posługiwać na szerszą skalę w związku ze wspomnianym już międzynarodowym badaniem umiejętności czytania i pisania wśród osób

²⁰ Por. np. R. Audunson, R. Nordlie, *Information literacy: the case or non-case of Norway?*, „Library Review” 2003, vol. 52, no. 7, s. 319.

²¹ *Uniwersalny słownik języka polskiego*, pod red. S. Dubisza, t. 1, Warszawa 2003, s. 51.

²² W. Okoń, *Nowy słownik pedagogiczny*, wyd. 3, Warszawa 2001, s. 20.

²³ M. Nowicka, *Alfabetyzacja*, [w:] *Encyklopedia pedagogiczna XXI wieku*, t. 1, Warszawa 2003, s. 89–90.

dorosłych (International Adult Literacy Survey), które przeprowadzone zostało w połowie lat 90. i miało na celu ustalenie stopnia opanowania niezbędnych we współczesnych społeczeństwach umiejętności wśród osób w wieku 16–60 lat²⁴. Podobne badania podjęła Organizacja Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (Organization for Economic Co-operation and Development, OECD) w ramach Programu Międzynarodowej Oceny Umiejętności Uczniów (Programme for International Student Assessment, PISA). W jego strukturach prowadzi się badania sprawdzające nie tyle stopień opanowania treści programowych, co kompetencje 15-latków. Ocenia się więc tzw. *reading literacy*, *mathematical literacy*, *scientific literacy*²⁵.

Alfabetyzm funkcjonalny oznacza więc „praktyczne umiejętności potrzebne do posługiwania się informacją, z którą stykamy się, na co dzień w bezpośrednim otoczeniu. Umiejętności takie, jak rozumienie tekstu, myślenie matematyczne, myślenie naukowe”²⁶. W podobny sposób definiowany jest termin *alfabetyzacja funkcjonalna* we wspomnianych już *Encyklopedii pedagogicznej XXI wieku* oraz *Nowym słowniku pedagogicznym* W. Okonia. Wydaje się więc, że terminy *alfabetyzacja funkcjonalna* i *alfabetyzm funkcjonalny* można uznać za synonimy.

Alfabetyzm funkcjonalny nie ma charakteru statycznego i niezmiennego, lecz może być uznany za zestaw cech, dyspozycji i kompetencji rozwijanych w czasie²⁷. Jest przeciwstawiany analfabetyzmowi funkcjonal-

²⁴ *Highlights from the Second Report of the International Adult Literacy Survey: Literacy Skills for the Knowledge Society* [on-line]. National Adult Literacy Database [dostęp 30 września 2008]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.nald.ca/FULLTEXT/nls/ials/ialsreps/ialsrpt2/ials2/highE.pdf>; I. Białecki, *Alfabetyzm funkcjonalny*, „Nowa Res Publica” 1996, nr 6, s. 69–70.

²⁵ *Knowledge and Skills for Life. First Results from the OECD Programme for International Student Assessment (PISA) 2000. Education and Skills* [on-line]. Organisation for Economic Co-operation and Development [dostęp 30 września 2008]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.pisa.oecd.org/dataoecd/44/53/33691596.pdf>; I. Białecki, J. Haman, *Program Międzynarodowej Oceny Umiejętności Uczniów OECD/PISA: skrót raportu z badań*, „Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze” 2002, nr 3, s. 3–10; *OECD Programme for International Student Assessment (PISA)* [on-line]. Organisation for Economic Co-operation and Development [dostęp 30 września 2008]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.pisa.oecd.org>.

²⁶ J. Trawka, *Nauczyciel kreatorem społeczeństwa informacyjnego*. W: 17. Ogólnopolskie Sympozjum Naukowe nt. „Komputer w Edukacji”, Kraków, 28–29 września 2007 [on-line]. Kraków 2007 [dostęp 30 września 2008]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.ap.krakow.pl/ptn/ref2007/Trawka.pdf>.

²⁷ E. Świerzbowska-Kowalik, *Czytać i pisać, aby żyć*, „Wiedza i Życie” 1996, nr 8, s. 29; H. Gulczyńska, E. Świerzbowska-Kowalik, *Alfabetyzm funkcjonalny – kwalifikacje – praca*, „Nauka i Szkolnictwo Wyższe” 1996, nr 7, s. 45–62.

nemu, czyli nieumiejętności wykorzystania słowa pisanego jako środka komunikacji w codziennym życiu.

W kontekście alfabetyzmu funkcjonalnego pojawiają się takie terminy, jak *alfabetyzm* i *analfabetyzm kulturowy, matematyczny, naukowy, informatyczny* itp.²⁸ *Information literacy* wpisuje się w ten obszar. Alfa-betyzacja w ujęciu funkcjonalnym ma dać podstawy do normalnego funkcjonowania w społeczeństwie. Szereg działań czy kompetencji określanych jako *information literacy* podobnie. Sam termin wskazuje na ten aspekt współczesnego życia, który wymaga specjalnego potraktowania. Co więcej, wiąże się z pewnymi umiejętnościami, które zmieniają się wraz ze zmieniającym się światem informacji, a więc odpowiada definicji *alfabetyzmu*.

Problemem nadal pozostaje istnienie nieco odmiennych koncepcji określanych tym samym terminem. Jeżeli za *information literacy* uznamy umiejętności potrzebne do posługiwania się informacją, to taka definicja nie różni się wiele od definicji *alfabetyzmu funkcjonalnego* w ogóle i wówczas nie ma większego sensu wyróżnianie pojęcia *alfabetyzmu informacyjnego*. Z drugiej strony *information literacy* wskazuje na konkretne kompetencje i wówczas termin je określający jest konieczny. Aby więc podkreślić, że chodzi o wykształcenie pewnych umiejętności związanych z posługiwaniem się informacją i pozwalających sprawnie funkcjonować w społeczeństwie, wydaje się, że można spróbować przetłumaczyć *information literacy* na język polski jako *alfabetyzm informacyjny*. Przeglądając jednak niezbyt bogatą polską literaturę przedmiotu, można zauważyć, że termin *alfabetyzm informacyjny* nie jest szerzej stosowany. Częściej używa się określenia *alfabetyzacja informacyjna*²⁹.

W literaturze z zakresu informacji naukowej i bibliotekarstwa pojawiają się m.in. także takie pojęcia, jak *przysposobienie informacyjne*³⁰,

²⁸ Por. A. Skudrzyk, „Analfabetyzmy” współczesne [on-line]. Towarzystwo Miłośników Języka Polskiego w Katowicach [dostęp 30 września 2008]. Dostępny w World Wide Web: <http://uranos.cto.us.edu.pl/~tmjp/skudrzyk.pdf>.

²⁹ H. Batorowska, *Od alfabetyzacji informacyjnej do kultury informacyjnej*. W: 15. Ogólnopolskie Sympozjum Naukowe nt. „Komputer w Edukacji”, Kraków, 23–24 września 2005 [on-line]. Kraków 2005 [dostęp 30 września 2008]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.ap.krakow.pl/ptn/ref2005/batorows.pdf>; E. B. Zybort, *Izrael: 66. konferencja generalna IFLA i sprawy bibliotek szkolnych*, „Poradnik Bibliotekarza” 2001, nr 2, s. 4.

³⁰ Tak został przetłumaczony termin *information literacy* na potrzeby polskiej „Bibliografii Analitycznej Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej”.

*umiejętności informacyjne*³¹, *edukacja informacyjna*³², które mają pełnić funkcję desygnatu terminu *information literacy*.

Lidia Derfert-Wolf na łamach „Biuletynu EBIB” podaje zestawienie najczęściej wykorzystywanych polskich odpowiedników terminu *information literacy*. Są to: *umiejętność korzystania z informacji, umiejętność posługiwania się informacją, umiejętność wyszukiwania informacji w różnych źródłach i mediach, jej selekcji, krytycznej oceny oraz przetwarzania jej na własny użytek, biegłość w użytkowaniu informacji, umiejętności informacyjne, kompetencje informacyjne, edukacja informacyjna, sprawność informacyjna, sprawne korzystanie z informacji, świadomość informacyjna, alfabetyzm informacyjny*³³.

W literaturze polskiej funkcjonują też terminy bliskie znaczeniowo *information literacy*, jak: *edukacja medialna*, który oznacza proces kształcenia w zakresie efektywnego wykorzystywania mediów do celów poznawczych, bądź *pedagogika medialna*, który odnosi się do dziedziny zajmującej się wypracowaniem odpowiednich zasad dla efektywnego wykorzystania mediów, a także badającej ich wpływ na jednostkę i społeczeństwo. Terminów tych nie można jednak traktować jako odpowiedników *information literacy*, gdyż określenie to związane jest nie tyle z mediami, co z informacją. Jakkolwiek informacja nie może obyć się

³¹ B. Niedźwiedzka, *Biblioteki edukują lekarzy*, „Forum Akademickie” 2004, nr 6, s. 38–40; L. Derfert-Wolf, dz. cyt.; A. Grygorowicz, E. Kraszewska, *Propozycje standardów w zakresie edukacji użytkowników polskich bibliotek medycznych*. W: 25. Jubileuszowa Konferencja Problemowa Bibliotek Medycznych. Kształcenie użytkowników naukowej informacji medycznej – koncepcje i doświadczenia. Lublin–Kazimierz Dolny, 12–14 czerwca 2006 roku [on-line]. [Warszawa] 2006 [dostęp 30 września 2008]. Dostępny w World Wide Web: http://www.ebib.info/publikacje/matkonf/25kpbm/grygorowicz_kraszewska_1.php.

³² D. Bazuń, B. Trzop, *Edukacja informacyjna i medialna jako elementy procesu kształtowania się społeczeństwa informacyjnego w Polsce*. W: *Polskie doświadczenia w kształtowaniu społeczeństwa informacyjnego: dylematy cywilizacyjno-kulturowe [materiały ogólnopolskiej konferencji naukowej: Kraków, 28 września 2001 r.: fragmenty]*, pod red. L. H. Habera [on-line]. [Kraków] 2001 [dostęp 30 września 2008]. Dostępny w World Wide Web: <http://winntbg.bg.agh.edu.pl/skrypty/0037/cz4-r43.pdf>; K. Wenta, *Dyskurs nad edukacją informacyjną w ponowoczesnym świecie*. W: 15. Ogólnopolskie Sympozjum Naukowe nt. „Komputer w Edukacji”, Kraków, 23–24 września 2005 [on-line]. [Kraków] 2005 [dostęp 30 września 2008]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.ap.krakow.pl/ptn/ref2005/wenta.pdf>; *Edukacja informacyjna: komputer, Internet i multimedia w domu, szkole i w pracy*, pod red. K. Wenty, E. Perzyckiej, Szczecin 2006; *Edukacja informacyjna: technologie informacyjne w ponowoczesnym świecie*, pod red. K. Wenty, E. Perzyckiej, Szczecin 2005; *Edukacja informacyjna: neomedia w dydaktyce i działaniach wychowawczo-opiekuńczych*, pod red. K. Wenty, E. Perzyckiej, Szczecin 2007.

³³ L. Derfert-Wolf, dz. cyt.

bez medium, to nie można tych dwóch zjawisk utożsamiać. Przygotowując się do wykorzystania informacji, w pewnym stopniu trzeba zapoznać się z funkcjonowaniem różnych mediów, ale to nie one stanowią o rozwoju w dzisiejszym świecie i to nie one tworzą wiedzę, lecz informacja jako taka. *Edukacja medialna* jest także bardziej związana z nowoczesnymi mediami. A przecież pomimo olbrzymiego znaczenia zasobów elektronicznych nadal część informacji funkcjonuje w formie tradycyjnej i nią również współczesny człowiek powinien umieć się posługiwać.

Ukształtowanie polskiej terminologii odpowiadającej znaczeniowo pojęciu *information literacy* nie jest zadaniem łatwym. Najbliższy angielskiemu terminowi jest *alfabetyzm informacyjny*. Jednak – jak już wspomniano – nie jest on szeroko stosowany, a ponadto wiele zależy od kontekstu, w którym się go używa. Jeżeli chodzi o zespół umiejętności potrzebnych do efektywnego korzystania z informacji, to termin *umiejętności informacyjne* wydaje się najbardziej właściwy. Z kolei w przypadku opisywania pewnego procesu dochodzenia do takiego stanu, w którym dysponujemy odpowiednimi kompetencjami informacyjnymi, lepiej posługiwać się pojęciami *alfabetyzacji informacyjnej* bądź *edukacji informacyjnej*.

Problemy z polską terminologią w dużym stopniu wynikają z niejednoznaczności terminu *information literacy*. Dopóki na łamach literatury światowej istnieje spór wokół koncepcji określanej w ten sposób, dopóty nie będzie można także ustalić ostatecznego polskiego odpowiednika.

Information literacy – terminological problems

Abstract

Information literacy – this term is very popular on the world, but is ambiguous and lots of people have difficulty in defining it. In Poland there is any equivalent term. In Polish professional literature a few term are used, but none of them is used commonly.